

Kinderen van Kadmos

deel 2: Antigone

Kinderen van Kadmos

deel 2: Antigone

Boudine Berkenbosch

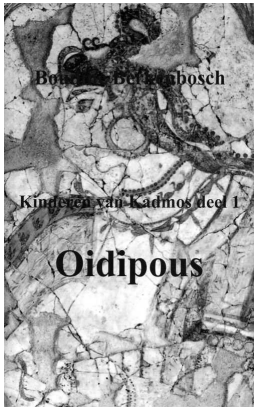
© Boudine Berkenbosch
Brave New Books 2015
ISBN: 9 789402 121216

Omslagontwerp: Ch. Dumas
The Wall Paintings of Thera, p. 57
Idryma Theras–Petros M. Nomikos,
The Thera Foundation, Athens 1992

Inhoud

Landkaarten	7
Inleiding: In Kolonos en Kadesh Barnea	11
Hoofdstuk 1: Kreon in Thebe	17
Hoofdstuk 2: Polyneikes in Argos	62
Hoofdstuk 3: Oidipous in Kolonos.....	100
Hoofdstuk 4: Eteokles in Thebe.....	149
Hoofdstuk 5: Zeven tegen Thebe	193
Hoofdstuk 6: Antigone.....	231
Epiloog met tijdslijn.....	267
Index van namen.....	269
Literatuur	273
Eindnoten.....	277

Kinderen van Kadmos is een klassieke trilogie

Deel 1 van Kinderen van Kadmos gaat over Oidipous. Het deel eindigt met de tragedie van Sophokles: Koning Oidipous. In de Griekse stad Thebe zijn ernstige rampen gebeurd! De vraag rees, waarom de goden zo boos waren. Daarop bleek dat de vorige koning was vermoord.

Oidipous ging op zoek naar de dader en ontdekte dat hij zelf de schuldige was.

Brave New Books 2015-09-23

ISBN: 978 940 2121 193

Deel 2 van Kinderen van Kadmos gaat over Antigone. Dat deel eindigt met de tragedie van Sophokles: Antigone. In dit boek staat ook de tragedie Oidipous in Kolonos, plus gedeelten van Zeven tegen Thebe van Aischylos en de Phoenicische Vrouwen van Euripides.

Tijdens de oorlog van Zeven tegen Thebe grepen de goden nogmaals in.

Brave New Books 2015

ISBN: 978 940 2121 216

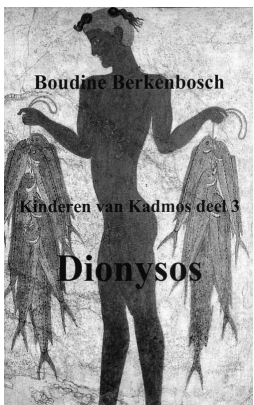

Deel 3 van Kinderen van Kadmos gaat over Dionysos. In dat deel staat vrijwel de volledige tragedie De Bakchanten van Euripides. Uit een andere tragedie van Euripides, Smekende Vrouwen, blijkt dat Dionysos niet twee eeuwen eerder leefde dan Oidipous, maar zelfs iets later.

Als Dionysos in Thebe verschijnt als een god, stort heel de stad in.

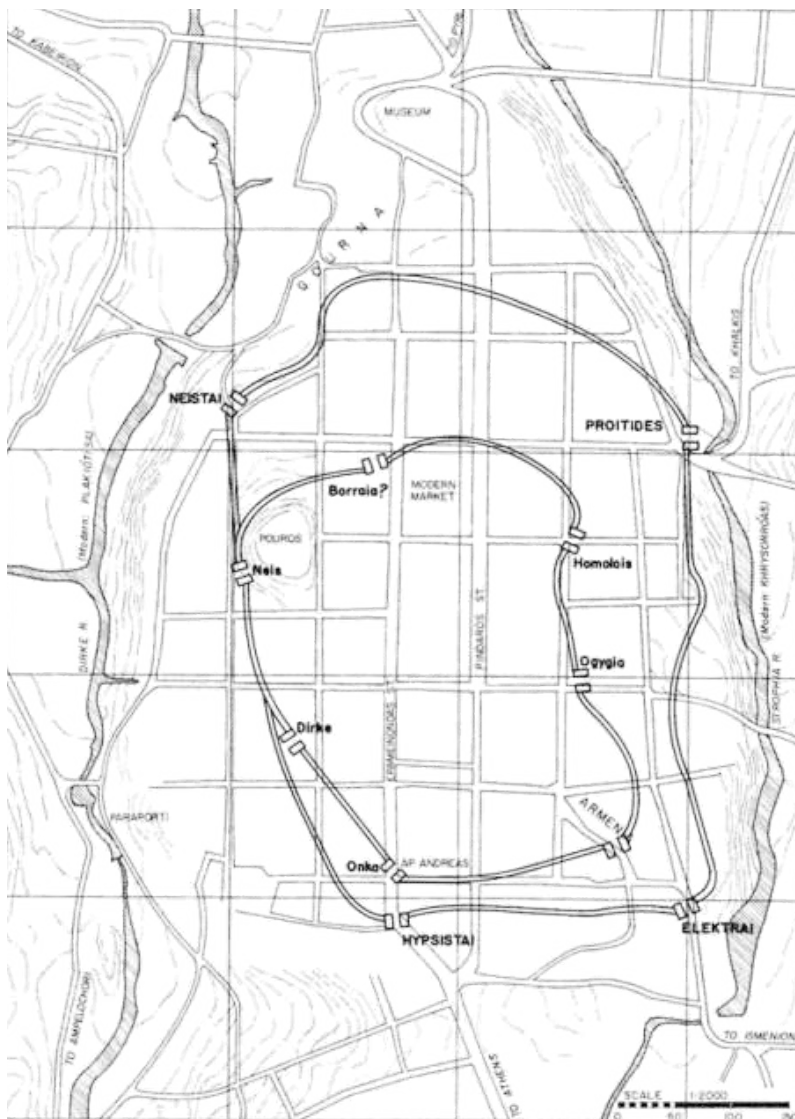
Brave New Books 2015

ISBN: 978 940 2121 223

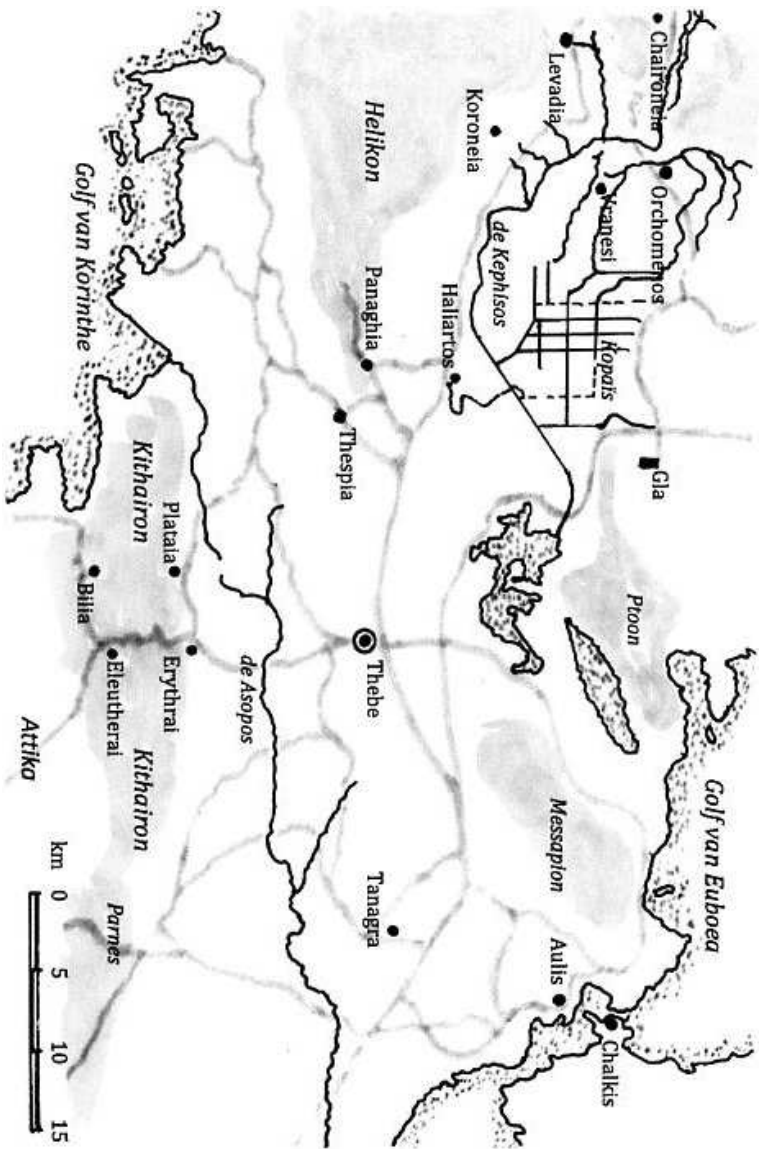
Kaart van Thebe

De binnenste muur stamt uit de tijd van Oidipous.

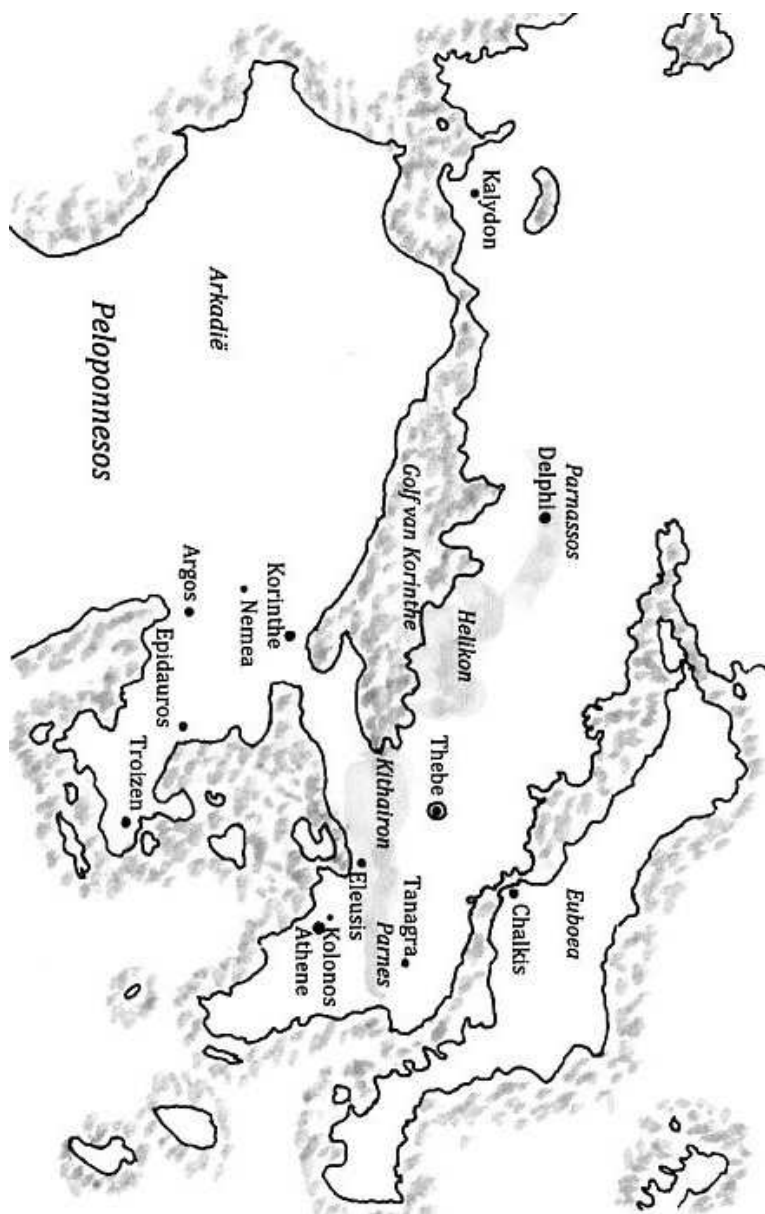
Bron: S. Symeonoglou: The Topography of Thebes. Princeton University Press. Princeton, New Jersey 1985. ISBN 0 691 03576 8.

Kaart van Boeotië

Bron: Demakopoulou & Konsola: Archaeological Museum of Thebes.
General direction of antiquities and restoration, Athens 1981

Kaart van Midden Griekenland

Inleiding: In Kolonos en Kadesh Barnea

Het eerste deel van 'Kinderen van Kadmos' ging over Oidipous als mogelijke tijdgenoot van Mozes. Dit tweede deel is daarop een vervolg. In de tragedie van Sophokles: 'Koning Oedipus' had zich een diep gehate vuurdragende god op Thebe gestort. Uit de tekst blijkt dat er een ernstige ramp gebeurde, die werd toegeschreven aan de goden. Daarop rees de vraag waarom de goden zo boos waren. Het antwoord werd eerst gezocht in de moord op de vorige koning, Laios, die nooit was teruggekeerd van een tocht naar Delphi. Aldus kwam aan het licht dat Oidipous zijn vader had vermoord en met zijn moeder getrouwd was. Deze twee ernstige misdaden, hoe onbedoeld ook, maakten het begrijpelijk waarom de goden zo boos waren: het was de schuld van koning Oidipous!

Ook in de Bijbel staan rampen, die worden toegeschreven aan de god Jhwh. Deze verscheen aan Mozes om Egypte te plagen. De rampen in het boek Exodus lijken zo ernstig, dat een kosmische oorzaak niet uitgesloten lijkt. Als dit dezelfde natuurramp zou zijn als in de Griekse mythen, dan was het verschijnsel wereldwijd. Het enig mogelijke jaartal is dan 1628 v.Chr., dit op grond van de boomjaarringen die vanaf dat jaar wereldwijd een groeistoornis vertonen. In Griekenland bestond rond deze tijd een kunstzinnige beschaving, die plotseling eindigde.

Volgens het boek Exodus trokken de Israëlieten ten tijde van zware plagen weg uit Egypte, door de drooggevalle Rode Zee naar de Sinaïwoestijn. Daar verscheen Jhwh op de berg Horeb. Boven de woestijn hingen zware wolken, waaruit een zoetige substantie dauwde die zowel eetbaar als bederfelijk bleek. De Israëlieten noemden het manna en bakten er koeken van. Zo trokken ze naar Kanaän, een tocht die ruim 40 jaar duurde en die gepaard ging met de verschijningen van Jhwh. Het verslag staat in de Bijbelse boeken Leviticus, Numeri en Deuteronomium.

Leviticus bevat voornamelijk wetten, waarvan er vele gaan over offers aan Jhwh. De offerdieren werden gegeten door de priesters, het gaat om de voedselverdeling. Het vet en de schenkels moesten worden verbrand, wat kan wijzen op de angst om te worden besmet door het eten van zieke dieren. Het slachten van dieren

zonder toestemming van de priesters werd bestraft als ware het doodslag! Zo bleef zowel de kudde als de priesterklasse in stand.

Niet alle dieren mochten worden gegeten. Leviticus verklaart de volgende dieren onrein: De kameel, de klipdas en de haas, want ze herkauwen wel, maar hun hoeven zijn niet volledig gespleten. Ook het varken is onrein, want het heeft wel gespleten hoeven, maar het herkauwt niet. Zorg dat je niet met hun kadaver in aanraking komt! Waterdieren zonder vinnen en schubben zijn onrein. De volgende vogels zijn onrein: de arend, de gier, de wouw, valken, raven, uilen en sperwers, de kraai, de ooievaar, de reiger, de hop en de vleermuis. Ook alle vliegende insecten met vier poten zijn onrein, met uitzondering van sprinkhanen en krekels. Van de kruipende dieren zijn onrein: de mol, de muis, alle soorten padden, de gekko, de hagedis, de varaan en het kameleon. Wie hun kadaver aanraakt, is tot de avond onrein.

Het is zinloos om iets te verbieden als dat geen kwaad kan, maar het is echt absurd als niemand dat ooit zou doen. Het verbod in Leviticus betreft ook dieren die niemand eet, zoals vleermuizen, gieren en padden. Kennelijk at men die toch! Een dergelijke wet wijst op chronisch voedselgebrek.

Sommige wetten gaan over besmettelijke ziekten, waarbij vooral melaatsheid werd gevreesd. Ook zijn er wetten tegen schimmels: 'Komt er een schimmelige uitslag op een wollen of linnen kleed of op iets dat van leer gemaakt is, dan moet dat voorwerp vernietigd worden, de priester zal het verbranden.' Schimmels gedijen niet in de woestijn. Volgens de bijbel hing er echter een wolk waaruit een bederfelijke substantie dauwde. Dat wil wel schimmelen!

Het boek Numeri vertelt: 'Vanaf de dag dat de ontmoetingstent was opgezet, werd deze bedekt door een wolk, maar 's nachts leek die wolk op een vuurschijnsel. Als de wolk optrok, braken de Israëlieten hun kamp op, en als hij laag hing, sloegen ze hun tenten weer op. Als de wolk een langere tijd boven de tent bleef hangen, een paar dagen, een maand of nog langer, dan braken zij hun kamp niet op. Terwijl het kamp was opgebroken, bleef de wolk overdag boven hen.'

In de Sinaï is de hemel meestal helder en onbewolkt, maar volgens de Bijbel hing die wolk er vele jaren. Zo kon de tocht naar Kanaän ruim 40 jaar duren! Tijdens deze tocht gebeurde er weer een

ramp. Numeri vertelt: 'De Israëlieten sloegen hun tenten op in de Paranwoestijn, bij Kadesh Barnea. Jhwh sprak tot Mozes: "Stuur verkenneren naar Kanaän." De verkenneren onderzochten het gebied vanaf de Tsinwoestijn in het zuiden tot de Hamatpas in het noorden. Na veertig dagen keerden ze terug. Ze brachten verslag uit: "Het land vloeit van melk en honing. Maar het volk is krachtig en de steden zijn grote vestingen."

In de hooggelegen woestijn dauwde het manna, maar als het sneeuwt in de bergen, dan regent het vaak in het dal. Wellicht viel er in Kanaän wel vloeibare manna: melk en honing! Vrijwel alle verkenneren stierven kort daarna aan een ziekte, slechts twee van hen bleven in leven. Het verkennen van een land dat vloeit van melk en honing was kennelijk geen gezonde bezigheid.

Dan zegt Numeri: 'Korach kwam in opstand tegen Mozes, samen met 250 andere mannen, allen leiders van het volk. Toen Mozes dit hoorde, zei hij tegen Korach: "Neem morgen vuurpannen, leg daar brandende kolen in met wierook en biedt die aan Jhwh aan." De volgende morgen gingen Korach en zijn aanhangers met hun vuurpannen naar de ontmoetingstent. Toen verscheen Jhwh aan het hele volk. Mozes zei: "Als deze mannen een natuurlijke dood sterven, dan heeft Jhwh mij niet gestuurd." Nauwelijks was hij uitgesproken of de aarde spleet open en slokte hen op met hun families. Levend stortten zij in het dodenrijk, de aarde sloot zich boven hen en zij waren verdwenen. Toen de Israëlieten hen hoorden schreeuwen, vluchtten ze en riepen: "Rennen, anders slokt de aarde ons ook op." Toen ging er een vuur uit van Jhwh en het verteerde de 250 mannen die wierook hadden geofferd. Aäron ging naar het volk, dat al door een ramp werd geteisterd. Er waren 14.700 doden, de aanhang van Korach niet meegerekend.'

De combinatie van een aardbeving en vuur uit de hemel wijst weer op een kosmische oorzaak, maar dan zou ook Griekenland door deze ramp zijn getroffen. Volgens de Griekse tragedies was dat inderdaad het geval.

In de Bijbel gaan verwantschap en erfrecht reeds van vader op zoon, maar in Thebe heerste nog moederrecht. In dit deel van 'Kinderen van Kadmos' zullen we zien hoe men in Thebe probeerde om het vaderrecht in te stellen. De kinderen behoren

dan voortaan tot het huis van hun vader. Omdat een man meer kinderen kan verwekken dan een vrouw ooit kan baren, is dit een manier om de stam snel in aantal te versterken. Het is een weloverwogen rampenplan! Sommige aspecten van het vaderrecht zijn echter onverenigbaar met de wetten van het moederrecht, die diep verankerd lagen in het geweten en de religie. Als het vaderrecht wordt ingevoerd, weet niemand nog hoe men de goden moet dienen!

In Thebe hebben de orakels van Apollo reeds per ongeluk geleid tot een verboden huwelijk van koningin Iokaste met haar zoon Oidipous. Uit dat huwelijk werden twee zonen en twee dochters geboren. De oudste dochter, Antigone, was voorbestemd om haar moeder op te volgen, maar omdat ze in incest is verwekt, mag ze niet trouwen. Via haar kan er daarom geen nieuwe koning komen, zij kan haar moeder niet opvolgen.

Voorlopig heerst Kreon, de broer van Iokaste, daarom als regent over Thebe. Zijn erfgenamen zijn volgens het moederrecht de zonen van zijn zuster: Polyneikes en Eteokles. Zij zijn echter tevens de zonen van koning Oidipous. Volgens het vaderrecht erft de oudste de troon van zijn vader. Onduidelijk is dan in welke hoedanigheid zij troonopvolgers zijn, volgens het moederrecht of het vaderrecht. Kreon hoopte ooit dat een van zijn zonen zou trouwen met Antigone en koning zou worden. Dat is volgens moederrecht. Volgens het vaderrecht is Haimon, de zoon van Kreon, de opvolger van zijn vader, maar hij is nog te jong om de troon te bezetten. Dit alles leidt in Thebe tot een machtsstrijd waarin allen onvermijdelijk het onderspit delven.

Op het moment dat de strijd van Zeven tegen Thebe losbarst, verschijnen ook de goden! De zonen van Oidipous vallen beiden in de strijd. Oidipous bevindt zich in Kolonos en wordt door de aarde verzwolgen. Als dit waar gebeurd zou zijn, dan bevond Mozes zich op dat moment in Kadesh Barnea.

De Griekse tragedies zijn ontstaan uit oude liederen die werden gezongen door een voorzanger en een koor. In de klassieke tijd (500-400 v.Chr.) zijn deze liederen bewerkt tot theaterstukken, die nog wel werden gezongen, maar daarnaast ook een levendig schouwspel boden. Het was dus meer een opera of toneelstuk. Het

verhaal was bij het publiek bekend, maar de schrijvers hadden een grote vrijheid om op de oude gezangen te variëren. Daardoor konden allerlei verschillen ontstaan. Als deze liederen zouden berusten op ware gebeurtenissen, dan zijn ze ruim 1000 jaar lang mondeling overgeleverd, voor ze werden bewerkt tot tragedies.

De meeste tragedies zijn helaas verloren gegaan. Aischylos (525-456 v.Chr.) schreef er meer dan 80 en Sophokles (496-406 v.Chr.) schreef er 123, maar van beiden bleven slechts 7 tragedies bewaard. Van Euripides (ca.480-406 v.Chr.) bestaan nog 17 tragedies. We beschikken nog over slechts 31 verhalen uit wat ooit een dikke verzameling was. In tegenstelling tot de Bijbel, vertoont de Griekse traditie dus hiaten. Ook spreken de tragedies elkaar soms tegen.

De opzet is hetzelfde als die van het eerste deel: Het geraamte bestaat uit de klassieke Griekse literatuur. Twee tragedies van Sophokles, 'Oidipous in Kolonos' en 'Antigone', worden vrijwel onverkort aangehaald. Hoofdstuk 5 is een compilatie van 'Zeven tegen Thebe' van Aischylos en 'Phoenikische Vrouwen' van Euripides, die beide gaan over de strijd om Thebe tijdens razend natuurgeweld. Ook in 'Oidipous in Kolonos' vinden we dit natuurgeweld terug, maar voegt men deze tragedies samen, dan klopt de tijdslijn niet. Volgens Sophokles bevond Antigone zich nog in Kolonos toen Zeus verscheen, terwijl uit zijn tragedie 'Antigone' blijkt dat ze reeds in Thebe moet zijn geweest. Aischylos en Euripides situeren haar beiden in Thebe. Ook in dit boek is daarvoor gekozen.

Waar de tragedies elkaar tegenspreken, is gekozen voor de meest logische tijdslijn. Alle citaten zijn voorzien van noten, die met een literatuurlijst achterin het boek staan. Soms geven deze noten slechts aan op welke tekst een passage gebaseerd is. De tekst is soms ook aangevuld, omdat er regels ontbreken. Deze regels zijn schuin gedrukt en gemarkeerd met een voetnoot. Soms is er ook een woord veranderd, omdat de tekst niet klopt met de tijdslijn. De verantwoording vindt u dan weer in een voetnoot.

Hoofdstuk 1: Kreon in Thebe

Met citaten van Aischylos, Euripides en de Homerische Hymnen.

Uit de laaghangende wolken die de hemel boven Thebe bedekten, scheen 's nachts een rossige gloed die de Kadmeion hulde in een schemerige duisternis. Geen lamp of fakkel verlichtte het doolhof van kamers en gangen. Elke verspilling, hoe gering ook, was verboden. Na een zware dagtaak sliepen de bewoners. Iedereen was verplicht om te werken zolang het grauwe daglicht dat toeliet en om te rusten van zonsondergang tot zonsopgang. Alleen de nachtwacht mocht zich op straat begeven, de stad was verder uitgestorven. Heel Thebe was stil, doodstil.

In een kleine kamer niet ver van het hof, schrok Antigone wakker. Naast haar lag Ismene in haar slaap te woelen. Ze schreeuwde: 'Mamma! Mamma!' en begon te snikken. Antigone kroop wat dichter naar haar zusje toe, maakte haar zachtjes wakker en fluisterde: 'Stil maar, Ismene, niet huilen.' 'Ik wil naar mamma toe,' snikte het kind. 'Dat gaat niet, Ismene, mamma is dood. We hebben haar immers begraven?' 'Ja, maar ik zag haar daarnet toch lopen, ik riep nog, maar toen was ze weg.' 'Dat heb je gedroomd, lieverd. De doden keren niet terug uit Hades, dat weet je best. Maar ik leef toch nog?' 'Ja, jij bent er nog,' fluisterde haar zusje. Ze kroop nog wat dichter tegen Antigone aan en met een laatste snik sliep ze weer in.

Ook Antigone wilde weer gaan slapen, maar toen ze haar ogen sloot, zag ze het bloedende gezicht van haar vader weer voor zich, een gruwelijk beeld van wanhoop en verdriet. Ach, pappa Dipous, wat wilde ze graag naar hem toe. Maar oom Kreon had het haar verboden en alle tantes waren het daarmee eens geweest. Naast haar ademde Ismene nu rustig en diep, ze sliep. Antigone liet haar adem samengaan met die van haar zusje en langzaam maar zeker sliep ook zij weer in.

In een kleine kamer naast de keukens ontwaakte Oidipous uit een onrustige slaap. Hij had weer gedroomd van Iokaste, zijn koningin, eerst van haar prachtige gestalte en dan van haar gezicht met de gezwollen tong uit de mond en het koord diep snijdend in haar

hals. Hij wilde van haar wegluchten, maar hij raakte verstrikt in de grauwe sluiers van haar wraakgodinnen, de Erinyen met hun schrille stemmen die hem hoonden: "... het is jouw schuld, jouw schuld..."

Hoewel zijn ogen nog slechts duisternis kenden, hoorde hij aan de geluiden dat de dag moest zijn begonnen. Op de tast zocht hij de pot waarin hij zijn behoeften kon doen en de waskom, waarin nog wat water zat. Hij waste zich met een doek die schimmelig rook en droogde zich af met dezelfde doek, die hij eerst boven de waskom uitwong. Hij had dorst, maar zijn kruik was leeg. Graag had Oidipous ook wat bronwater gehad om zijn ogen te betten, want zijn oogholten begonnen weer te steken en in zijn ooghoeken kleefde een etterige korst. Gelaten ging hij zitten wachten op de brits die hem diende tot zetel en slaapbank.

Dat de stad hem nog altijd niet had gestraft voor zijn wandaden, was moeilijk te verdragen, maar Kreon was bij zijn besluit gebleven. Hij wilde eerst het orakel raadplegen, zodra de wegen weer begaanbaar waren. Oidipous had liever meteen de straf ondergaan die hij over zichzelf had afgeroepen: te worden verbannen naar de wildernis, waar hij kon omkomen. Nu leed hij heftig onder zijn eigen vloek: niemand mocht hem in huis ontvangen of zelfs maar met hem spreken. Zelfs zijn dochters mochten hem niet meer zien. En de goden straften Thebe zo zwaar, zo zwaar!

De deur ging open en de stem van Praxinoa klonk vriendelijk: 'Goede morgen, neef Oidipous. Hier is een kruik met heilig water van Dirke en een schaal met pap van ambrozijs.' 'Dank u wel, vrouwe Praxinoa,' antwoordde Oidipous nederig. 'Ach, Oidipous,' zei Praxinoa, 'Noem me toch tante! We weten nu immers... en ook dat je het zelf niet wist... Ach, arme!' Een wanhopig gevoel van dankbaarheid worstelde met zijn schaamte. Zijn wens om te worden gestraft verzette zich tegen zijn verlangen naar troost en vriendelijkheid. 'Vrouwe Praxinoa, tante van me, is Kreon al weg?' vroeg hij zacht. 'Nee, het is nog steeds niet mogelijk om waar dan ook heen te gaan. Kreon wacht tot de wolken optrekken.' 'Gaat hij dan naar Delphi? Wil hij dat nog steeds?' 'Ja zeker,' zuchtte Praxinoa, 'Want de stad heeft problemen waar noch hij, noch de ouderen raad mee weten.' Oidipous boog beschaamd het hoofd.

'Het spijt me, het is mijn schuld, maar ik wist niet...' 'We wisten het geen van allen,' zei Praxinoa ferm, 'Maar nu moet ik gaan, anders missen ze mij in de keukens.' Ze pakte de pot met uitwerpselen en de kom met waswater en verdween. Oidipous tastte naar de kruik met bronwater. Hij leste gretig zijn dorst, bette zijn zere ogen en at met tegenzin wat van de pap, die zoetig bedorven smaakte.

De dagen kropen voorbij, de maanden verstreken talmend. De weinige zorg die Oidipous behoefde, werd hem slechts zelden verstrekt door Praxinoa, de goedhartige dochter van Melissa. Meestal kwam een van de maagden zwigend zijn pot legen en zijn kruik vullen. De eenzame duisternis knaagde aan zijn verstand en de Erinyen beten spottend in zijn geweten. De dagen brachten hem geen licht en de nachten geen rust. Huilend ontwaakte hij 's nachts uit zijn dromen, beschaamd bracht hij zijn dagen zwigend door.

De deur ging zachtjes open en werd stilletjes weer gesloten. 'Pappa Dipous?' fluisterde een stem. 'Antigone! Mijn kind, ben jij het? Ach, waar ben je? Kom, geef me je hand, zodat ik je kan voelen. Heeft oom Kreon je gestuurd, in zijn goedheid? Ach, daar dank ik hem voor!' 'Nee, vader, en toe, praat niet zo luid. Ze weten niet dat ik hier ben.' Het meisje legde een hand in zijn schoot en leunde vertrouwelijk tegen zijn knie. 'Vader, ik heb gezegd dat ik rood garen ging zoeken voor mijn jak. Maar het rode garen is helemaal op, ik heb er gisteren al naar gezocht. Oom Kreon wil niet dat ik bij u kom en als Prote het merkt, dan wordt ze weer boos. Vader, Prote is toch zo gemeen! Ze zegt dat het komt door mamma en u, dat de goden zo boos zijn geworden.'

'Antigone, mijn kind, Prote heeft gelijk. Maar we konden er niets aan doen, je moeder en ik, we wisten niet hoe...' Een snik welde op in zijn borst. 'Vader, niet huilen, toe, alstublieft,' smeekte Antigone, 'Als u het niet wist, dan kon u er toch niets aan doen?' 'Ach, mijn lieve kind, je bent nog te jong om het te begrijpen. Maar je moeder en ik... O! Wee!'

'Vader, stil nou! Straks horen ze ons nog. Ik heb iets lekkers voor u meegebracht. In de keukens zijn ze zwart brood aan het bakken. Tante Praxinoa heeft ons ook een stuk gegeven. Alstublieft! Voor u.' 'Zwart brood?' 'Ja, voor oom Kreon en zijn mannen. Ze willen

naar Delphi.' 'Zijn de wolken dan opgetrokken?' 'Een beetje.' 'Is Helios dan terug?' vroeg Oidipous gretig. 'Nou, nee, dat niet. Maar het is niet meer zo donker, de wolken hangen wat minder laag en het regent ook haast geen nectar meer. We werken soms weer buiten, in het hof, maar er zijn dit jaar geen bloemen, terwijl het toch lente is. Dat vind ik wel verdrietig. Ismene ook, ze heeft verdriet omdat mamma dood is en nu zijn er zelfs geen bloemen meer.' 'Ach, mijn kleine Ismene! Dat zij zo moet lijden door mijn schuld! O! Wee!'

'Pappa Dipous, toe, ga nou niet weer huilen! Ismene huilt ook niet, behalve soms 's nachts. Maar groot tante Autonoë zegt dat we sterk moeten zijn om de straf van de goden te dragen.' Oidipous streelde haar haren en zuchtte: 'Dat is waar, lieve kind.' 'Nu moet ik gaan,' zei Antigone, 'anders merken ze het nog.' 'Lieverd, neem dan dat brood weer mee en geef het aan Ismene!' 'Nee, pappa, Ismene heeft al gehad en ik ook. Het is heus voor u.' Ze kuste hem zacht op de wang en zei: 'Dag pappa Dipous. Niet huilen, hoor! Ik kom gauw weer terug.' Zachtjes deed het meisje de deur achter zich dicht.

Voorzien van een ruime voorraad proviand en fakkels ging Kreon met zijn sterkste lopers op weg naar Delphi, om Apollo te raadplegen. De problemen waarmee Thebe te kampen had, wogen zwaar en iedere beraadslaging riep meer vragen op dan er antwoorden waren. De zoete wolken waaruit de goden nectar op aarde plengden, bemoeilijkten het ademen. Van het toch al zo geringe aantal mensen dat de godenstrijd had overleefd, was een gedeelte aan ziekten bezweken. Vooral ouderen en kinderen bleken niet bestand tegen de omstandigheden. Als Kreon dacht aan de manier waarop oom Eteokles in een benauwdheid was gebleven, dan zuchtte hij diep. Aan zijn zuster Iokaste dacht hij maar liever niet. Maar zijn zwager Oidipous... zijn neef! Ook voor hem moest er een besluit komen en dat was moeilijk genoeg. Deze man die hij jaren lang op handen had gedragen, deze koning die de stad zo'n ongekende welvaart had bezorgd, bleek in zijn onwetendheid de meest onuitsprekelijke zonden te hebben bedreven. Vandaar dat alle goden zo vertoornd waren. Zelf vroeg Oidipous om verbanning, de gebruikelijke straf voor een

vadermoordenaar, of om te worden gestenigd, zoals men deed met iemand die het taboe had geschonden. Maar wat deze zoon van zijn zuster ook had misdaan, doden mocht hij hem niet, en als hij hem zou verbannen, dan zou het hele land weten dat... De schande die kleefde aan dat huwelijk van zijn zuster met haar zoon, zou neerkomen op heel het huis van Kadmos!

In plaats van het gemak van een wagen, had Kreon gekozen voor een gezadelde muilezel. Hij herinnerde zich de wanhopige tocht die hij een jaar geleden had gemaakt, hoe de weg in het duister versperd was geweest door rotsblokken en omgevallen bomen, of zelfs geheel door de aarde was verzwolgen. Maar de duisternis was nu iets opgetrokken en al hingen de wolken laag, het moest mogelijk zijn om Delphi te bereiken.

In de stad droeg zijn oudste neef Dexios nu het zegel en Eudoros leidde de karavaan. In gedachten herhaalde Kreon de vragen die hij de god wilde stellen. Zoveel mannen waren gestorven, zo weinig bleven er over. Het huis van Amphion telde nauwelijks nog krijgers, het was vrijwel onbeschermd. Bij Zethos waren veel vrouwen en kinderen omgekomen, de overlevenden woonden verspreid in de stad. Zoveel huizen waren ingestort, zoveel ontheemden...

Maar dat was niet alles. Er werden mensen ziek na het drinken van water, na het eten van vlees. Ook de honger was een groot probleem. De gerst die hij had laten bewaren als zaaigoed, was zelfs niet opgekomen, hoewel alle rituelen zorgvuldig in acht waren genomen. Met behulp van fakkels was het land geploegd en ingezaaid, maar op deze winter volgde geen lente. Demeter miste haar dochter Kore, ook de lentegodin was kennelijk naar Hades afgedaald. Bezorgd vroeg Kreon zich af, of het ooit nog lente zou worden.

Tot Haliartos was de weg redelijk veilig, maar het heiligdom was ingestort en het kruispunt onbewaakt. Misschien moest Thebe daar een wacht instellen, maar de stad kwam ook zo al mannen te kort. Het gevolg waarmee Kreon reisde, was eigenlijk te klein en dan nog vreesde hij dat Thebe niet voldoende verdedigd zou zijn. Ze vorderden gestaag, maar de weg naar Levadia was somber. Heel Boeotië was ziek. Hoewel het bijna zomer zou moeten zijn, droegen de bomen nauwelijks blad en er zong geen enkele vogel.

De weg liep gelukkig langs vele bronnen, want het water van de Kephisos was troebel van de honing die de goden in hun overvloed op aarde plengden. Kreon wist dat de mannen ziek werden als ze daar van dronken. De kloof die naar de wildernis leidde, was levensgevaarlijk. De rivier was onstuimig en de weg was verdwenen. Het kostte hen een dag om door de kloof te komen en ze betaalden de doortocht met het verlies van twee ezels. De wildernis leek hen daarna niet eens zo onvriendelijk. Ze overnachtten op de driesprong, bij het graf van koning Laios, aan wie ze eer bewezen.

Ook de verdere tocht verliep niet zonder problemen. Eenmaal werden ze omsingeld door een hongerige troep leeuwinen, waaraan ze slechts konden ontkomen door welbewust een ezel te offeren. Naarmate de weg naar de hoge Parnassos steeg, werden de wolken zwaarder en de mannen trager. In de kleverige mist was het moeilijk ademen. De weg was herhaaldelijk versperd of zelfs geheel verdwenen en door het geringe zicht was hij soms moeilijk terug te vinden. Ze kwamen langs de plek waar vorig jaar twee van zijn neven waren getroffen door de rotsblokken waarmee de goden elkaar belaagden. In het duister waren toen zelfs hun lichamen niet teruggevonden. Daarom bewezen ze nu eer aan een ordeloze hoop stenen die de weg versperde. Na vele dagen van zware vermoeienis klonk het geruis van de Kastalia die zich in de diepte stortte, als een heuglijk teken dat men eindelijk het hooggelegen Delphi had bereikt.

De mannen waren dringend aan rust toe en de heldere stroom waste vuil en vermoeidheid weg. Intussen besprak Kreon zijn problemen met een priester: 'Heer Eusebias, er zijn zoveel mensen gestorven, niet alleen in de strijd van de goden tegen de Draak, maar ook nog daarna. Ze worden ziek van het water, ziek van het vlees, en de gerst is niet opgekomen. We eten nu ambrosijn, een zoetige koek die uit de bergen komt, maar dit vult slechts de maag. Hoe kan ik voorkomen dat er nog meer mensen sterven?' 'Beveel hen ten eerste,' zei Eusebias, 'om alleen te drinken uit een zuivere bron, geen water waar honing in zit. Verbied ook ten strengste de gegiste nectar die nu voor wijn doorgaat.' 'Dat heb ik reeds gedaan,' zuchtte Kreon, 'Maar ze moeten toch eten. Het vlees...' Eusebias knikte: 'Let op de tekens

van de offerdieren: hoe glad hun ingewanden zijn, welke kleur de gal moet hebben om de goden te behagen, en welk patroon de vlekken op de lever. Door de in vet gewikkelde schenkels en het bekken te verbranden, leren de mensen om offers te brengen.¹ Eet geen merg of vlees waar nog vet aan zit!

'Dank u voor uw goede raad, Eusebias. Ik zal het volk zeggen dat het vet en de schenkels een offer zijn aan Zeus. Ik hoop maar dat zij dit bevel zullen opvolgen, vooral degenen die honger lijden. Er zijn al zoveel mensen gestorven. Vrijwel heel het huis van Kadmos is door Hades leeg gehaald.' 'Het zij zo, heer Kadmos. De goden hebben de mensheid zwaar gestraft. Waarom Zeus zijn dochter Pallas naar de aarde heeft gezonden, daar zal de vader der goden zeker een goede reden voor hebben. Maar het is niet de wil van Phoibos Apollo dat de mensheid door Pallas wordt uitgeroeid. Zeker, tallozen zijn gestorven, maar zelfs als het geraamte van de draak is vergaan, dan blijven de tanden nog over. Hier in Delphi zijn wij nog slechts met enkelen en ook Kadmos komt mannen tekort, maar er zal een nieuwe generatie komen. Laat deze talrijk zijn!' 'Maar dat bepalen wij toch niet?' vroeg Kreon verbaasd, 'Dat is het geheim van de vrouwen. Zij schenken ons het leven.' 'Alleen als wij dat zaaien!' zei Eusebias stellig.

Kreon zweeg en dacht na. 'De vrouwen openen hun schoot, of ze doen dat niet,' zei hij na enige tijd, 'Heer Eusebias, sinds de goden ons zo straffen, heeft nog geen enkele vrouw van Kadmos ons een kind geschonken.' 'Je zult het leven zelf moeten zaaien,' zei Eusebias weer. Kreon schudde zijn hoofd in onbegrip. 'Alleen Eurydike, de jongste van mijn vrouwen, heeft de Draak overleefd met haar zoontje Haimon. Hij is van mijn zaad, maar hij is van het huis van Zethos, dat is ingestort. En van Amphion zijn zoveel krijgers omgekomen. Ons huis telt nu talloze weduwen...' Kreon zuchtte, 'Zij verlangen geen andere man.'

'Heer Kadmos, een jaar van rouw is nu voorbij. Laat hen hertrouwen en het huis verlaten. Laat de vrouwen die gehuwd zijn met de zonen van Kadmos, wonen in de Kadmeion. De kinderen, door Kadmos verwekt, zullen van Kadmos zijn. Zo kunt u nieuwe krijgers zaaien en de oogst zal groot zijn.' Vertwijfeld schudde Kreon het hoofd. 'Bedoelt u dat de kinderen van de zonen van Kadmos, kinderen van Kadmos zullen zijn? Maar onze vrouwen

dan? Van wie zijn hun zonen en dochters?' 'Van de vader die hen verwekte. Schenk de dochters van Kadmos weg en maak uw eigen zaad tot uw nageslacht!' Kreon schudde zijn hoofd en zweeg.

De volgende dag kwam Eusebias op het onderwerp terug. 'Heer Kadmos, u gelooft toch dat Phoibos ons de juiste raad geeft?' 'Ja, dat geloof ik,' zei Kreon, 'Anders was ik hier niet gekomen, onder deze omstandigheden!' 'Luister dan! Het is de wil van Apollo, dat u mannen zaait voor uw huis. Alleen zo kan Kadmos deze zware beproeving te boven komen.' 'Maar de vrouwen...' 'Heer Kadmos, de hele aarde is vruchtbaar. Schenk uw dochters weg, opdat ze kinderen krijgen! De grootste waarde van de vrouwen is nu immers daarin gelegen. Zaai uw eigen zaad in iedere schoot die braak ligt en maak de zonen die u verwekt tot uw nageslacht. Maak de oudste zoon tot erfgenaam van zijn vader, of een jongere zoon, als deze zijn vaders zegen heeft. Laat de mannen die de Draak overleefden...' 'De tanden van de draak...' mompelde Kreon. 'Inderdaad! Zaai die drakentanden in de aarde, in iedere schoot! Zo zal uw huis weer krachtig worden.'

Kreon boog diep onder de last van wat de priester hem opdroeg. Het voelde als tegennatuurlijk, maar sinds de geboorte van Pallas was alles veranderd. Als dit de wil van Apollo was, dan zou hij gehoorzamen. 'Het zij zo,' zuchtte hij.

'Heer Eusebias, er is nog iets wat ik u wilde vragen: mijn zwager Oidipous. Ik heb u reeds verteld hoe hij zondigde met mijn zuster... Ach! Zij is nu voorbij iedere bestraffing. Maar nu van Oidipous is gebleken dat hij haar zoon is en dat hij zijn eigen vader heeft gedood, weet ik niet welke straf gepast is. Ik ben bang om me te vergrijpen aan mijn zusters zoon. Zelf wil hij worden verbannen of gestenigd, maar de schande wanneer bekend wordt wat hij heeft misdaan... Heel Hellas zal Kadmos verwijten dat...'

Het leek Eusebias niet het meest belangrijke probleem. Vriendelijk zei hij: 'Heer Kadmos, laat de goden zelf bepalen wat er met Oidipous gebeurt. Als het werkelijk zijn daden waren die Zeus zo mishaaagden, dan zal de God hem wel met zijn bliksem treffen, of de aarde zal hem verzwelgen. Het is niet altijd aan ons om een straf te voltrekken, zelfs als we weten hoe zwaar iemand heeft gezondigd.'

Toen Kreon ten slotte de orakelgrot betrad om van de Pythia zijn lot te vernemen, sprak de priesteres: 'Kadmos zal de tanden van de Draak in de aarde zaaien. De zonen die daaruit voortspruiten zullen des vaders worden genoemd. Dat nageslacht zal talrijk zijn.' Eerbiedig beloofde Kreon, dat hij Apollo zou gehoorzamen. Daarna was het zinloos om te wachten op de nieuwe maan. De mannen waren uitgerust en wilden terug naar Thebe. De terugtocht verliep nog moeizamer dan de heenreis, de proviand was beperkt en het wild was schaars. Het aantal dagen dat zij op de terugweg waren, leek zelfs langer dan een volle maan.

Uit de geluiden maakte Oidipous op, dat Kreon terug was. Deuren gingen open en dicht, zware voetstappen en mannenstemmen weerklonken door de gangen, rond de keukens was veel bedrijvigheid, maar na een poosje verstomden deze geruchten en begon voor Oidipous het wachten. Welke boodschap, welke bestraffing, zou Kreon vanuit het heilige Delphi voor hem hebben meegebracht? Het trage wachten eindigde in de stilte van de avond. Die nacht sliep hij nauwelijks en toen men hem de volgende morgen water bracht, gebruikte hij vrijwel al zijn drinkwater om zich zorgvuldig te wassen en zijn ogen te betten. Daarna wachtte hij ongeduldig op de komst van Kreon. Het duurde lang, maar ten slotte klonken er voetstappen in de gang.

De deur ging open. 'Oidipous, gegroet! Dit is Kreon, je oom. Ik ben naar Delphi geweest en ik heb ook naar jou gevraagd, zoals ik je beloofde.' 'Dank u, Kreon,' zei Oidipous nederig, 'Heeft de God besloten hoe ik mag omkomen?' 'Inderdaad,' antwoordde Kreon. 'Stuur me dan weg,' zei Oidipous gretig, 'Laat me sterven ver buiten de stad die ik zoveel kwaad heb berokkend.' 'Nee,' sprak Kreon streng, 'Dat is niet de wil van Apollo.' 'Wat dan? Zal ik worden gestenigd?' klonk het berustend. 'Ook dat niet. Phoibos zegt dat zijn vader Zeus je zelf zal straffen met zijn bliksem, of dat de aarde je zal verzwelgen. Het is niet aan ons, om aan jou een straf te voltrekken.' 'Wil dat zeggen... betekent dat...?' 'Ja! Dat betekent dat je blijft waar je bent, tot de God zelf ingrijpt.'

Vertwijfeld viel Oidipous op zijn knieën en kreunde: 'Kreon, nee! Ik smeeek u, doe me dit niet aan! Laat me stenigen, of nog liever, laat me omkomen in de wildernis, laat een roofkat me verscheu-

ren, laat de gieren mijn gebeente kaalvreten! Maar niet dit! Hier te moeten blijven wachten, in deze duisternis...' 'Je hebt je ogen zelf uitgestoken,' zei Kreon nors, 'Je kent nu mijn besluit.'

Nadat Kreon de deur achter zich had gesloten, zonk Oidipous neer op zijn brits. Wanhopig woelde hij door zijn haar, dat hij met plukken uittrok. Hij krabde zijn wangen stuk, maar geen pijn kon deze pijn verdoven. Toen begon hij te jammeren: 'Ach! Wee mij!' Zijn krachtige stem galmde door de hele Kadmeion. 'Wee mij! O wee! O wee! Laat me toch sterven! Laat me omkomen! Ach! Wee mij!' Hij kwam niet meer tot bedaren, huilde uren aan een stuk, tot hij eindelijk uitgeput in slaap viel. Daar grijsde het dode gezicht van Iokaste hem toe, de tong gezwollen, de ogen puilend, de strop snijdend in haar hals. En daar waren haar vrouwen, de schimmige Erinyen met hun hatelijk scherpe tongen: 'Vadermoordenaar! Heiligschenner! Jij die de schoot van je moeder ontheiligde! Het is jouw schuld! Jouw schuld!' Schreeuwend werd Oidipous wakker en hij huilde tot de morgenstond.

De deur ging open en een vrouwenstem klonk vol ergernis: 'Stop toch met dat gejammer!' Ze nam zijn pot weg en zette er een schone voor terug, ze bracht hem water en brood, of althans dat wat nu brood werd genoemd: weeïg zoete brokken ambrozijn. Hij probeerde zichzelf te kalmeren door zijn gezicht te wassen, hij dronk uit zijn kruik en liet zijn voedsel onaangeroerd. Hij probeerde oprecht om niet te huilen, maar de pijn, de wanhoop was te groot. Hier in het duister te moeten wachten tot Zeus hem zou straffen, hoe lang nog? Hoe lang? 'Wee mij! Laat me toch omkomen! Wee mij!'

Hoewel Kreon hoopte dat Oidipous spoedig tot bedaren zou komen, hield het gejammer dagenlang aan. De kamer van Oidipous lag ver van de troonzaal en ver van de straat, maar in het hof en de keukens was het gehuil duidelijk hoorbaar. Het gezang van de vrouwen verstomde onder die klaagzang en als de vrouwen niet zingen, dan staan ook hun handen stil. Na enige dagen kwam Autonoë vragen: 'Neef Kreon, is het werkelijk nodig dat Oidipous zo lijdt?' 'Tante, het spijt me, maar hij heeft het zichzelf aangedaan. Ik heb andere zorgen.' 'Kreon, als Antigone bij hem mag komen, dan zou dat hem misschien troosten. Het kind vraagt voortdurend of ze naar haar vader mag. We lijden allemaal

onder zijn gejammer. Het is al erg genoeg, zoals de goden ons straffen.' 'Als u denkt dat hij dan stopt met huilen, laat haar dan maar gaan, voor een keer.'

Zo opende Antigone de volgende morgen zijn deur: 'Pappa Dipous! Ach, vader, huil toch niet zo!' 'Ben jij dat, mijn kind?' 'Ja, vader, en toe, alstublieft! Stop toch met huilen, want Ismene en ik... Ismene gaat ook huilen, als u dat doet.' 'Heb ik mijn kleine meisje nog meer verdriet bezorgd? Ach! Wat een ellendeling ben ik toch! Waarom laat Kreon me niet buiten werpen? Hoe moet ik nog leven, in deze duisternis? O, wee!' 'Vader, stil nou!' 'Ach, lieve kind, het spijt me! Het spijt me zo dat ik nog leef! Maar Kreon laat me niet sterven.' 'Sterven? Nee, vader, u moet niet sterven! Mamma is ook al dood en als u...' Geschrokken van deze gedachte, klampte ze zich aan hem vast. 'Pappa, beloof me dat u niet dood gaat! Niet u ook!' 'Lieve kind, je vader wil niet meer leven, niet na alles wat ik heb misdaan. Later, als je wat groter bent, zul je het begrijpen. Want je moeder en ik... We hebben zo zwaar gezondigd, maar we wisten het niet!' 'Maar vader, als je het niet wist, dan kun je er toch niets aan doen? Oom Kreon heeft laatst bevolen dat we van alle slachtdieren het vet en de schenkels moeten verbranden, als offer aan Zeus. Maar tante Praxinoa had van de schenkels een soep getrokken, want ze wist het niet. Oom Kreon was boos, want er waren kinderen ziek geworden en volgens hem was dat een straf van Zeus. Maar tante Praxinoa kon er toch niets aan doen? Dat vonden we allemaal, hoor, zelfs Prote!'

'Mijn lieve kind,' verzuchtte Oidipous, 'Zo eenvoudig ligt het niet. Wat je vader heeft misdaan, is zoveel erger... zoveel erger...' 'Maar, vader, als u het niet wist, dan is het toch niet uw schuld? Ik heb ook wel eens per ongeluk...' 'Ach, mijn kind. Je bent nog te jong om dit te begrijpen.' 'Maar u mag niet dood gaan, pappa Dipous, beloof me dat toch! Als u dood gaat, dan zal Ismene zeker huilen en ik ook!' 'Antigone, meisje, wees maar gerust. Je oom heeft besloten dat je vader dit ellendige leven moet blijven leiden.' 'Zul je dan ook niet meer huilen, vader? Want als u huilt, dan heeft Ismene verdriet en ik ook.' 'Je vader zal het proberen, mijn lieve kind.'

Maar na enige dagen begon het gejammer opnieuw en het bleef aanhouden. 'Antigone,' zuchtte Ino, 'Ga jij je vader eens vragen, of hij stil wil zijn.' 'Ja, tante.' 'Mag ik mee?' vroeg Ismene. 'Nee, kleine

meid, jij niet.' Zo opende Antigone even later weer de deur van zijn kamer. 'Vader Oidipous, ik ben het, Antigone. Ik kom vragen of u niet meer wilt huilen, want Ismene...' 'Ach, lieve kind! Ben jij het? Ach, je vader...' 'Niet huilen, pappa. Ismene huilt ook niet, dus u moet ook niet huilen. We moeten flink zijn.' 'Ja, mijn kind.' 'Vader, kent u vrouwe Eurydike uit het huis van Zethos, de bijvrouw van oom Kreon?' Oidipous knikte: 'Jawel.' 'Nou,' vertelde Antigone, 'Omdat het huis van Zethos was ingestort, is Eurydike in de Kadmeion komen wonen. En nu wil oom Kreon dat we haar voortaan tante noemen, maar ze is toch geen tante van ons? Oom Kreon zegt dat Apollo het wil, maar ik vind het raar om tante te zeggen tegen iemand van Zethos.' 'Ach, kind, als Apollo dat wil, doe het dan maar,' vond Oidipous, 'Zo'n kleinigheid, dat maakt toch niet uit?' 'Nou, nee, het geeft eigenlijk ook niet, want ze is echt heel lief. Ze heeft ook een zoontje, Haimon, zo'n schattig ventje! Ik noem hem soms Hermaion, want het is wel een geluk dat hij nog leeft en dat hij nu bij ons woont.'

Haar gebabbel was troostend, Oidipous hilde niet meer. 'Vader,' ging Antigone verder, 'Prote gaat trouwen met heer Lasthenes van Amphion en oom Kreon wil dat ze dan bij Amphion gaat wonen. Maar Arista blijft hier, bij tante Ino. Oom Kreon zegt dat Arista als geschenk geen enkele waarde meer heeft, omdat ze door de Draak is verminkt. Die arme Arista, ze heeft daar zo om gehuild! Maar ze is blij dat ze bij haar grootmoeder mag blijven. Maar, vader, Prote wil niet trouwen met Amphion, ze doet niets dan mokken. Ze zegt dat ze wil blijven wachten tot haar man Kitharos terugkomt uit Athene, maar volgens oom Kreon komt die nooit meer terug. En ze zegt dat het tegennatuurlijk is dat een vrouw haar moeder en dochter moet verlaten voor een man. Maar ik vind het net goed, want ze zegt tegen ons altijd zulke gemene dingen.' 'Prote? Bij Amphion wonen?' 'Ja, vader. Maar groot tante Autonoë is ziek geworden. Tante Ino en tante Tritone hebben oom Kreon al zeven maal gevraagd om het besluit ongedaan te maken. Ze willen dat Prote hier blijft om voor haar grootmoeder te zorgen. Maar oom Kreon zegt dat Apollo wil dat we de tanden van de Draak in de aarde zaaien. Begrijpt u wat hij daarmee bedoelt?' Oidipous schudde zijn hoofd: 'Nee, maar als Kreon het zegt, dan zal hij het zelf wel begrijpen. Wees maar een beetje lief voor Prote. Het is